

UDK 811.163.6'282(497.4-18)

Mihaela Koletnik

Pedagoška fakulteta v Mariboru

GLASOSLOVNI RAZVOJ V SLOVENSKOGORIŠKEM NAREČJU

0 Po klasifikaciji slovenskega dialektologa in jezikoslovca Frana Ramovša se deli slovenski jezik na več kot štirideset narečij in izrazitejših govorov, ki so porazdeljeni na sedem narečnih skupin, od katerih vsaka obsega po več narečij. Ramovš v *Dialektih* (1935) prišteva slovenskogoriško (goričansko) narečje k severovzhodni štajerski narečni skupini, danes panonska,¹ kamor se uvršča tudi na Logar-Riglerjevi *Karti slovenskih narečij* (1983). V dosednji dialektološki literaturi je bilo predstavljeno na dva načina: Ramovš je štel k slovenskogoriškemu narečju le govore v zahodnih Slovenskih goricah, in to od črte Maribor–Šentilj na zahodu do črte Marija Snežna–Sv. Ana na Kremberku–Vurberk ob Dravi na vzhodu. Na *Karti slovenskih narečij* Logarja in Riglerja teče južna meja tega narečja v črti od Radencev do Vurberka, vzhodna od Radencev do Gornje Radgone, severna pa od Gornje Radgone ob slovenski državni meji do Šentilja. Tako delitev so narekovali dvoji vzroki: (1) Ramovševa meja kaže na začetek daljšanja staro- in novoakutiranih samoglasnikov v nezadnjih in zadnjih ali edinih besednih zlogih; (2) Logar-Riglerjeva meja ločuje dvoglasniški slovenskogoriški od prleškega enoglasniškega samoglasniškega sestava. Izoglosa, ki na Ramovševi *Dialektološki karti* ločuje slovenskogoriško od prleškega narečja, predstavlja mejo med vzhodnim in zahodnim slovenskogoriškim podnarečjem; govori vzhodno od črte Marija Snežna–Sv. Ana na Kremberku–Sv. Trojica niso prleški, kakor je verjetno zaradi pomanjkanja gradiva mislil Ramovš, saj imajo dvoglasniški samoglasniški sistem (skupna sta jim stara dvoglasnika *eĵ* in *ou* za stalno dolgi jat in dolgi *o*), kar sta pri zamejitvi upoštevala Logar in Rigler. Prav dvoglasniški samoglasniški sistem jih ločuje od monoftongičnih prleških govorov.

1 Razvoj samoglasniškega sistema v panonskih govorih

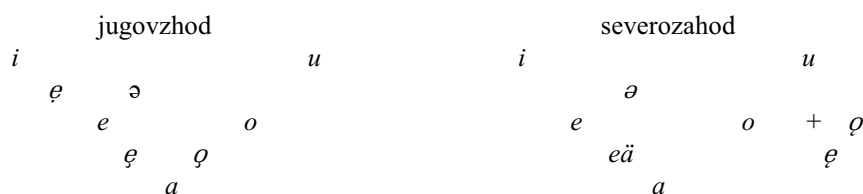
Predniki današnjih Slovencev (alpski Slovani), ki so se naselili na današnjem in nekdanjem mnogo večjem ozemlju v Alpah, na Krasu in jugozahodnem delu Panonske nižine, so nekako do srede 8. stoletja govorili še bolj ali manj vsem Slovanom skupen ali vsaj zelo podoben praslovanski jezik, katerega vokalni sistem je obsegal 11 samoglasnikov, od tega štiri kratke: *e*, *o*, *ъ*, *ѡ* in sedem dolgih, od tega pet ustnih: *i*, *y*, *u*, *ě*, *a* in dva nosna: *ę*, *ǫ*. Razen v skupinah *tert*, *tort*, *telt*, *tolt* so bili vsi zlogi v besedi odprti. Praslovanski je bil tudi sistem soglasnikov, značilno zanje je bilo, da so bili glede na položaj pred palatalnimi ali nepalatalnimi samoglasniki ali palatalizirani ali trdi, ki je obsegal še palatalne soglasnike *l'*, *n'*, *r'*, *t'*, *d'*, *č'*, *ž'*, *š'*, *c'*, *z'*, *s'*, zvočnike *j*, *u*, *m*,

¹ V panonsko narečno skupino uvrščamo narečja vzhodno od črte Šentilj–Maribor–Zlatoličje–Polskava–Pragersko–Majšperk–Donačka gora–Macelj, tj. slovenskogoriško, prekmursko, prleško in haloško narečje.

n, l, r, zapornike *p, b, t, d, k, g* in pripornike *s, z, x*. Zobnoustničnega *v* (verjetno tudi *f*) in *j* tedaj niso govorili.²

Po tem času so v jeziku alpskih Slovanov začele nastajati spremembe, ki so odločilno vplivale na njegov nadaljnji razvoj: (1) depalatalizacija samoglasniškega in soglasniškega sistema, značilna za celotno južnoslovansko ozemlje; (2) južnoslovansko skrajšanje psl. dolgega starega akuta; (3) metateza likvid, značilna za celotno južnoslovansko ozemlje; (4) sprememba $d' \rightarrow j$, značilna za južnoslovanski severozahod; (5) onemitev šibkih in sovpad krepkih *ь, ъ* v slovenski *ə*; (6) zlitje *i* in *y* v nov slovenski *i*. Vokalni sistem jezika, kodificiranega v Brižinskih spomenikih s konca 10. oz. začetka 11. stoletja, Fran Ramovš, ki je opravil njegovo rekonstrukcijo, ga je imenoval alpska slovanščina,³ je obsegal 9 samoglasnikov: *i, u, e, o, ě, a, ə, ɔ* in *ǫ* ter *ǰ*, ki so lahko bili tako dolgi kot kratki.

Po 11. stoletju se je alpska slovanščina hitro razvijala v smeri posebnega slovanskega, tj. slovenskega jezika, hkrati s tem pa se je že od 12. stoletja dalje začela tudi dialektično cepiti, sprva na jugovzhodno in severozahodno narečje:⁴

Oba sistema sta v svojem bistvu še praslovansko narečna. Specifično slovenska je kvaliteta nosnega *ǫ* oz. njegovega ustnega odraza. Nosni samoglasniki so se na jugovzhodu, kjer se je jat zgodaj zožil, hitro raznosnili, na severozahodu s široko kvaliteto jata pa obdržali dalj časa. Na tej osnovi temelji Miklošičeva delitev slovenščine na narečja. Meja med obema področjema gre po Karavankah in Julijskih Alpah.

V nadaljnjem razvoju samoglasnikov⁵ postane dolžina omejena na naglas. Glede na svojo dolžino v sistemih dobi najprej *o* različne sprednje pare: dolgi *o* postane par dolgemu jatu, kratki *o* pa ostane v paru z etimološkim *e*; kratki *ě* še nadalje ostane brez para. *U* se začne v izgovoru pomikati naprej, na severozahodu pa se začneta ožiti jat in etimološki *o*, tako da nastaneta naslednja samoglasniška sistema:

² Tine Logar, Pregled zgodovine slovenskega jezika, *SSJLK* (informativni zbornik), 1974, 103.

³ Glej op. 2.

⁴ Jakob Rigler, po katerem povzemam razvoj samoglasniškega sistema po posameznih etapah (Rigler 1986: 139–207), obravnavani razvoj označuje kot prvo etapo v razvoju slovenskega vokalizma (1986: 144).

⁵ Rigler (1986: 145) ga označuje kot drugo etapo v razvoju slovenskega vokalizma.

jugovzhod

dolgi samoglasniki

i *u*
ɐ *ə* *ɔ*
e
ɛ *ɔ*
a

kratki samoglasniki

i *u*
ɐ *ə* *o*
e
ɛ *ɔ*
a

severozahod

dolgi samoglasniki

i *u*
ɛe *ə* *oo*
e *ɔ*
+ *ɛ*
a

kratki samoglasniki

i *u*
ə
e *o* *ɔ*
ɛä + *ɛ*
a

V naslednjem obdobju⁶ se dolga ozka *e* in *o* na jugovzhodu diftongirata v *eĵ* in *ou*. Časovno blizu tega pojava je podaljšanje nezadnjih kratko naglašanih zlogov v zahodnih in centralnih ter južnih štajerskih narečjih. V slovenščini se spremeni potek izoglos: vzhodni del se poveže s severnim, južni z zahodnim. Smer izoglose razvoja dolgega polglasnika v *a* ali *e* poteka skoraj pravokotno na smer izoglose zožanega jata. V tem času začne sistem samoglasnikov zaradi stalno se spreminjajočega poteka izoglos zelo hitro razpadati na nove narečne sisteme, ki se glede na to, ali so se kratko naglašeni nezadnji zlogi podaljšali ali ne, začnejo razlikovati tudi po razvrstitvi in pogostnosti posameznih glasov. Nastanejo centralni in južnoštajerski, zahodni, severni (koroški) ter **severnoštajerski in panonski samoglasniški sistem**, ki so ga sestavljali:

dolgi samoglasniki

i *u*
eĵ *ou*
ə
e
ɛ *ɔ*
a

kratki samoglasniki

i *u*
ɐ
ə
e *o*
ɛ *ɔ*
a

⁶ Rigler (1986: 147) ga označuje kot tretjo etapo v razvoju slovenskega vokalizma.

V tem sistemu so pri dolгих samoglasnikih: $i \leftarrow \hat{i}$; $e\hat{i} \leftarrow \hat{e}$; $e \leftarrow \hat{e}$; $\varphi \leftarrow \hat{\varphi}$; $a \leftarrow \hat{a}$; $\varphi \leftarrow \hat{\varphi}$; $ou \leftarrow \hat{o}$; $\hat{u} \leftarrow \hat{u}$; $\vartheta \leftarrow \hat{\vartheta}$; pri kratkih pa: $i \leftarrow i$, $\hat{i}$; $\varphi \leftarrow \hat{e}$, $\hat{e}$; $e \leftarrow e$, $\hat{e}$; $\varphi \leftarrow \varphi$, $\hat{\varphi}$; $a \leftarrow a$, $\hat{a}$; $\varphi \leftarrow \varphi$, $\hat{\varphi}$; $o \leftarrow o$, $\hat{o}$; $\hat{u} \leftarrow u$, $\hat{u}$; $\vartheta \leftarrow \vartheta$, $\hat{\vartheta}$.

Panonska narečja so se nekaj stoletij razvijala skupaj s severnoštajerskimi. Odraza $e\hat{i}$ in ou sta za $\hat{e}$ in $\hat{o}$, nosnika φ in φ pa sta se zgodaj raznosnila.

V nadaljnjem poenostavljanju navedenega sistema sta se združila kratka φ in e v nekoliko ožji e -jevski glas, panonsko področje pa je izenačilo e in φ v e . V severni štajersčini se je dolgi e začel razvijati skupaj z dolgim jatom v $e\hat{i}$, v panonskih narečjih pa skupaj z dolgim ϑ in dolgim φ v dolgi φ . V koroškem in severnoštajerskem narečju so se podaljšali kratko naglašeni nezadnji zlogi, panonska narečja pa so obdržala kračino. Tako panonski kot tudi štajerski pa je razvoj dolgega polglasnika v e in ne v a , kot je to v jugozahodnih narečjih in knjižnem jeziku.

V prvi polovici 14. stoletja lahko tako nastavimo:

osnovni severnoštajerski sistem

dolgi samoglasniki

i $\hat{i}$
 φ $e\hat{i}$
 e ou
 o
 a

kratki samoglasniki

i $\hat{i}$
 φ ϑ
 e o
 a

V tem sistemu so pri dolгих samoglasnikih: $i \leftarrow \hat{i}$, $\hat{i}$; $\varphi \leftarrow \hat{e}$, $\hat{e}$; $e\hat{i} \leftarrow \hat{e}$, $\hat{e}$; $e \leftarrow \hat{e}$, $\hat{e}$; $\hat{a}$, $\hat{\vartheta}$; $a \leftarrow \hat{a}$, $\hat{a}$; $o \leftarrow \hat{o}$, $\hat{o}$; $ou \leftarrow \hat{o}$; $\varphi \leftarrow \hat{o}$; $\hat{u} \leftarrow \hat{u}$, $\hat{u}$; pri kratkih pa: $i \leftarrow i$, $\hat{i}$; $\varphi \leftarrow \hat{e}$, $\hat{e}$; $e \leftarrow e$, $\hat{e}$; $\varphi \leftarrow \varphi$, $\hat{\varphi}$; $a \leftarrow a$, $\hat{a}$; $o \leftarrow \varphi$, $\hat{o}$; $\varphi \leftarrow o$, $\hat{o}$; $\hat{u} \leftarrow u$, $\hat{u}$; $\vartheta \leftarrow \vartheta$, $\hat{\vartheta}$.

in

osnovni panonski sistem

dolgi samoglasniki

i $\hat{i}$
 $e\hat{i}$ ou
 e o
 a

kratki samoglasniki

i $\hat{i}$
 φ ϑ φ
 e o
 a

V tem sistemu so pri dolгих samoglasnikih: $i \leftarrow \hat{i}$; $e\acute{i} \leftarrow \hat{e}$; $e \leftarrow \hat{e}$, $\hat{e}$, $\hat{a}$; $a \leftarrow \hat{a}$; $o \leftarrow \hat{o}$; $ou \leftarrow \hat{o}$; $\acute{u} \leftarrow \hat{u}$; pri kratkih pa: $i \leftarrow \acute{i}$, $\acute{i}$; $e \leftarrow \acute{e}$, $\acute{e}$; $e \leftarrow \acute{e}$, $\acute{e}$, $\acute{e}$; $a \leftarrow \acute{a}$, $\acute{a}$; $o \leftarrow \acute{o}$, $\acute{o}$; $\acute{o} \leftarrow \acute{o}$, $\acute{o}$; $\acute{u} \leftarrow \acute{u}$, $\acute{u}$; $\acute{a} \leftarrow \acute{a}$, $\acute{a}$.

V nadaljnjem razvoju so se samoglasniški sistemi drobili še naprej. Pojavili so se sekundarni naglasni umik v tipu *noga*, velarizacija *a*-ja, izguba tonemskih nasprotij in moderna vokalna redukcija. V panonskem sistemu se je *u* razvil v $\acute{u}$, $\acute{f}$ pa v *u*. Skupaj sta se začela razvijati dolga *o* in $\acute{o}$ v *ou*, nastal pa je tudi že nov dolgi $\acute{o}$ z minimalno pogostnostjo, in sicer v glavnem v skupini $r\acute{f} \rightarrow r\acute{o}$. Kratka *o* in $\acute{o}$ sta sovpadla v $\acute{o}$, kratki *a* se je velariziral, kratki $\acute{a}$ pa razvil v *e*.

Starejša stopnja dalje razvitih prekmurskih sistemov je:

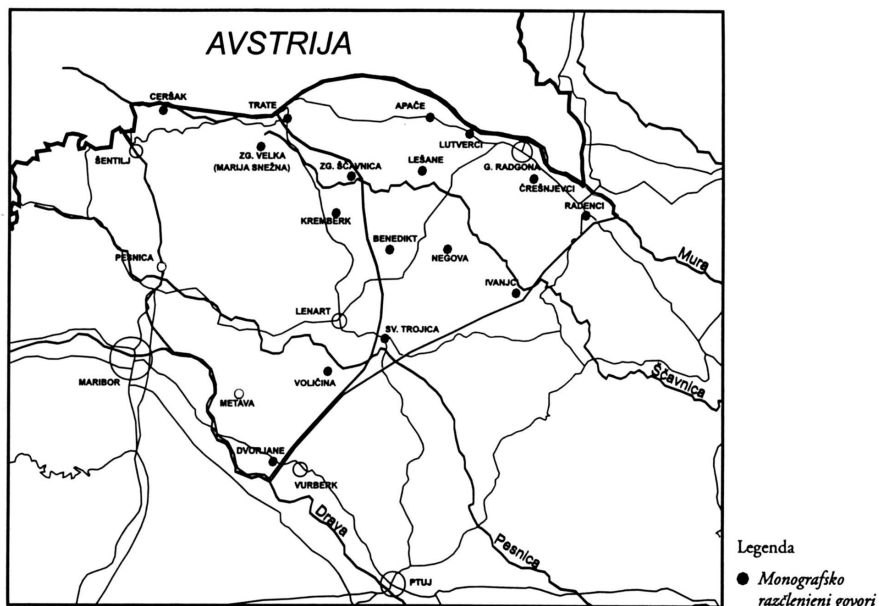
dolgi samoglasniki			kratki samoglasniki		
<i>i</i>	$\acute{u}$	<i>u</i>	<i>i</i>	$\acute{u}$	<i>u</i>
$e\acute{i}$		<i>ou</i>	$\acute{e}$		$\acute{o}$
$\acute{e}$	$\acute{o}$		<i>e</i>		
<i>a</i>			$\acute{a}$		

Riglerjevimi omembami (1977: 83–99), da je stari akut ostal kratek v prekmurskem in prleškem narečju ter v delu Bele krajine, je potrebno dodati, da je ostal kratek tudi v vzhodnem slovenskogoriškem podnarečju ter v vzhodnih in srednjih Halozah,⁷ kar kažejo izsledki najnovejših raziskav narečij panonske narečne skupine (Zorko: 1998, Koletnik: 2001).

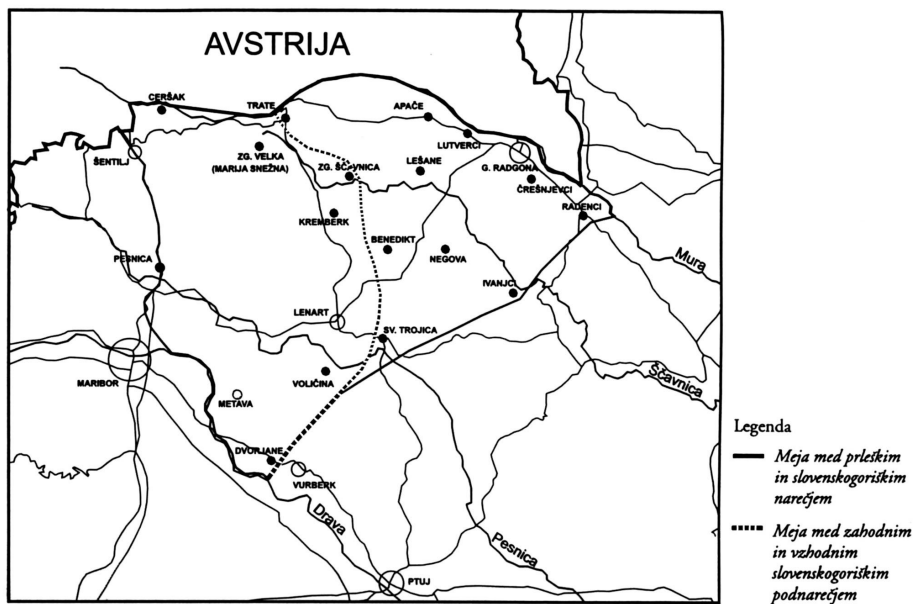
2 Razvoj samoglasnikov in soglasnikov v slovenskogoriškem narečju

Slovenskogoriško narečje v panonsko narečno skupino uvrščamo zaradi enakega razvoja stalno dolgega *jata*, dolgega etimološkega *o*, stalno dolgega *u* in zlogotvornega $\acute{f}$ ter zaradi današnjih enakih odrazov za stalno dolgi nosni $\acute{e}$, dolgi *e* in dolgi $\acute{a}$. To narečje ni enotno, pač pa razpade na dve podnarečji: zahodno (v raziskavo so bili vključeni ceršaški, dvorjanski, kremberški, ščavniški, velški in voličinski govor; metavski in pesniški sta bila povzeta po literaturi /Z/), za katerega je značilno poznejše daljšanje staro- in novoakutiranih samoglasnikov v nezadnjih in zadnjih besednih zlogih, zajelo pa je tudi tiste pod umičnimi naglasi, zato se danes odraža za te samoglasnike razlikujejo od tistih, ki so bili stalno dolgi oz. cirkumflektirani, in vzhodno (v raziskavo so bili vključeni benediški, črešnjevski, ivanjski, negovski, radenski in trojiški govor /V/), kjer je kolikostno nasprotje ohranjeno.

⁷ Prim. tudi Zinka Zorko, Daljšanje akuta v severovzhodnih slovenskih narečjih, *Slavistična revija* XLI/1 (1993), 193–207.

Slika 1: Monografsko razčlenjeni govori.

Slika 2: Meja med zahodnim in vzhodnih slovenskgoriškim podnarečjem.

Slovenskogoriško narečje nima tonemskih nasprotij. Naglas ni vezan na določeno mesto v besedi in je torej možen v katerem koli zlogu besede. Dolgi samoglasniki so le naglašeni, distribucija dolgih in kratkih samoglasnikov glede na položaj v besedi pa ni omejena. Izvedena sta bila oba splošnoslovenska naglasna premika: (1) pomik z dolgega in kratkega cirkumflektiranega zloga: *zlâto* → *zlatô*; *ôko* → *ôko* → *okô* ter (2) umik naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasno dolžino: *dušâ* → *duša*. Izveden je umik naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasni kratki samoglasnik: *ženâ* → *žena*, *kosâ* → *kôsa*, *măglâ* → *măgla*; novo naglašeni samoglasnik se je v zahodnem podnarečju podaljšal in diftongiral, v vzhodnem pa je ostal kratek. Najmlajši so naglasni umiki (1) v posameznih besedah s cirkumflektiranega dolgega končnega, zlasti odprtega zloga: *'lexko*, *'o:uje*, *'sa:mo*, *'vîxa*; (2) s kratkega cirkumflektiranega zloga: *'a:dvent*, *'bu:ogat*, *'poznan*, *p'rinas*, *'pôtplat*, *'zâčnen*, *'u:ôtpren*. Naglašeni so tudi samoglasniki v besednih oblikah, analogičnih po osnovni: *'nu:oso*, *'nu:osla*, *'nu:osli*; *p'rôsa*, *p'rôsla*, *p'rôslj*; *'zemj*, *'zemta*, *'zemte* (vel.).

2.1 Samoglasniki

2.1.1 Naglašeni samoglasniki

2.1.1.1 Stalno dolgi oz. cirkumflektirani samoglasniki

- î → i: : *'pi:šen*, *'si:n*, *t'ri:* (V);
 → i:î : *k'rî:š*, *'li:ist*, *m'li:in* (Z), le v ceršaškem govoru pod vplivom sosednjega severnoštajerskega kozjaškega narečja → i:î/ê:î: *k'rê:î*, *'zê:îma*.
- û → ü: : *'dû:ša*, *k'lû:č*, *'lû:č*, *'lû:plen* (V);
 → ü:î : *g'rû:ška*, *'kû:šan*, *o'lû:ip*, *p'lû:ik* (Z), le v ceršaškem govoru pod vplivom sosednjega severnoštajerskega kozjaškega narečja → u:u/ô:u : *g'ru:uška*, *'vô:uš*.
- ê → e:î : *be'se:ida*, *b're:ik*, *g're:ix*, *k'le:it*, *'le:is*, *m'le:iko*, *'re:žžen*, *'se:ikan*, *s'ne:ik*, *s're:ida*, *s've:iča*, *z've:izda* (V, Z), le v ceršaškem govoru → a:î:⁸ *c'va:it*, *'pa:isek*, *s'ma:ix*, *'va:im*.
- ô → o:u : *'bo:uk*, *'go:ut*, *'ko:ust*, *me'so:u*, *'mo:uč*, *'no:uč*, *'no:us*, *'o:us*, *s'po:ivet*, *s'to:u*, *'šo:ula*, *'vo:us*, *'vo:usek* (V, Z), le v ceršaškem govoru → a:u:⁹ *'ba:uk*, *'ma:ust*, *'na:uč*, *'ša:ula*, *'ta:u*.
- ê → e: : *'je:šen*, *'lê:t*, *'mê:t*, *'pê:č*, *s'f'cê:*, *'šê:st* (V, Z).
- â → a: : *'d'va:*, *g'la:va*, *g'ra:t*, *x'ra:st*, *k'la:s*, *ko'va:č*, *k'ra:l*, *'la:s*, *m'la:da*, *p'ra:x*, *t'ra:va* (V, Z).
- ê → e: : *'dê:n*, *'lê:n*, *'vê:s*, *s'îê:bo*, *z'mê:no* (V, Z).
- ê → e: : *'de:šet*, *de've:t*, *g'lê:dan*, *i'mê:*, *'pê:t*, *'vê:žen*, *'zê:be*, *žre'bê:* (V, Z).

⁸ Enak odraz je tudi v severnoštajerskem kozjaškem govoru, le da je tu razvoj stalno dolgega *ê* potekal vzporedno z dolgim *e*.

⁹ Enak odraz je tudi v sosednjem kozjaškem narečju.

- ô → o:u : *d'ro:ɥk*, *'go:ɥbec*, *go'lo:ɥp*, *k'lo:ɥp*, *k'ro:ɥk*, *'mo:ɥš*, *ot'ro:ɥbi*,
'ro:ɥp, *'so:ɥsit*, *'zo:ɥp* (V);
→ o:u/ɔ: (Z); dolgi ozki o se govori v ceršaškem, velškem, pesniškem, metavskem
in dvorjanskem govoru: *d'rɔ:k*, *'gɔ:bec*, *go'lɔ:p*, *k'lɔ:p*, *'mɔ:š*, *'zɔ:p*.
- î → ɛ: : *'bɛ:f*, *'čɛ:f*, *'mɛ:kɛfɔ* (V);
→ ər: : *'pərst*, *s'mərt*, *'vərɔ* (Z).
- ġ → u: : *'du:k* (sam.), *'gu:t*, *'ku:čɛn* 'tolčem', *'pu:nin*, *'su:nce*, *'vu:k*, *'žu:ta* (V);
→ u: : */u:ɥ* (Z); dvoglasnik *u:ɥ* se govori v velškem, voličinskem, metavskem
in dvorjanskem govoru: *'du:ɥk*, *'gu:ɥt*, *'su:ɥnce*, v ceršaškem pa →
*a:ɥ*¹⁰: *'da:ɥk*, *'va:ɥk*.

2.1.1.2 Staro- in novoakutirani samoglasniki

- í → i : *brada'vica*, *'lipa*, *'žila* (V);
→ i: : *'xi:ša*, *li'si:ca*, *'ri:ba* (Z), le v ceršaškem govoru → i:i/ɛ:i: *brada'vɛ:ja*,
'xɛ:ša.
- í → i : *f'tič*, *'nit*, *'sit* (V);
→ i: : *'di:n*, *'ri:t*, *'si:t* (Z), le v ceršaškem govoru → i:i/ɛ:i: *'nɛ:jt*, *'rɛ:jt*.
- ü → ü : *'būkef*, *'kūra*, *'vūjec* (V);
→ ü: : *'kū:šar*, *'mū:xa*, *'vū:ste* (Z), le v ceršaškem govoru → u:u/ɔ:u: *'kɔ:ura*,
'ju:tro.
- ü → ü : *f'küp*, *'küp*, *'tü* (V);
→ ü: : *'jū:k*, *k'rū:x* (Z), le v ceršaškem govoru → ɔ:u: *'kɔ:up*, *k'rɔ:ux*.
- ě → ɛ: : *'brɛza*, *'dɛlo*, *'dɛlatj*, *'jɛstj*, *'lɛto*, *ne'dɛla*, *'rɛpa*, *'sɛkatj*, *st'rɛxa* (V);
→ i:ɛ: : *'di:ɛdek*, *d'ri:ɛta*, *'li:ɛšnik*, *'mi:ɛsto*, *po'vi:ɛdat*, *'vi:ɛter*, *že'li:ɛzo* (Z).
- ě → ɛ: : *'dɛt* (V);
→ i:ɛ: : *'di:ɛt* (Z).
- ò → ɔ: : *'bɔtra*, *'cɔta*, *'dɔber*, *g'lɔdatj*, *'ɔsen*, *p'rɔsin*, *'vɔla* (V);
→ u:ɔ: : *'bu:ɔžji*, *'nu:ɔsin*, *so'bu:ɔta*, *š'ku:ɔda*, *'vu:ɔzin* (Z).
- ò → ɔ: : *g'rɔp*, *k'rɔp*, *'pɔst* (V);
→ u:ɔ: : *'ku:ɔš*, *'nu:ɔš*, *'pu:ɔt* (Z).
- ō → ɔ: : *'č'lɔvik*, *g'rɔza*, *'kɔsec*, *'ɔrix*, *'vɔjska* (V);
→ u:ɔ: : *'bu:ɔžič*, *'du:ɔbra*, *'ku:ɔsa*, *'ku:ɔza*, *'vu:ɔjna* (Z).
- è → e : *'melen*, *'seden*, *'zelje*, *'ženska* (V);
→ ie: : *k'lie:plen*, *'pie:lan*, *'sie:dɛ* (Z), v ceršaškem, metavskem in dvorjanskem
govoru → i:ɛ: *'mi:ɛlen*, *'si:ɛdɛ*, *'ži:ɛnska*;
→ ɛ: : *t'rɛ:tji* (V, Z).
- è → e : *k'met* (V);
→ ie: : *k'mie:t* (Z), v ceršaškem, metavskem in dvorjanskem govoru → i:ɛ: *k'mi:ɛt*.
- ē → e : *'nesen*, *'rekla*, *s'tela*, *'zemla*, *'žena* (V);
→ ie: : *'mie:tla*, *'pie:če*, *'rie:čɛn*, *'sie:stra*, *'tie:kla* (Z), le v ceršaškem govoru
redko

¹⁰ V ceršaškem govoru sta pod vplivom sosednjega kozjaškega narečja stalno dolgi in staro-akutirani *ġ* dala enak odraz kot dolgi *o*.

- e: : *ʔe:ta* in → i:ē : *ʔi:estra*, *ʔti:ekla*.
 á- → â : *b'râzda*, *ʔjâgoda*, *ʔmâtj*, *s'lâma* (V);
 → a: : *b'ra:ta* (rod. ed.), *d'la:ka*, *k'ra:va*, *ʔza:ba* (Z), le v pesniškem in metavskem govoru → â: : *b'râ:ta*, *k'râ:va*.
 -á → â : *b'râ:t*, *p'râ:f*, *ʔnâs*, *ʔân* (V);
 → a: : *ʔga:t*, *ʔja:s*, *ʔka:t*, *m'ra:s* (Z).
 à- → e : *ʔlexka*, *ʔmeša*, *pre'meknen* (V);
 → ie: : *ʔgie:ne*, *s'nie:xa*, *ʔzie:men* (Z);
 → e: : *ʔpe:sj*, *s'pe:je* (V, Z).
 -à → e : *ʔdeš*, *ʔpes*, *ʔteš* (V);
 → ie: : *ʔdie:š*, *ʔpie:s*, *ʔtie:š* (Z), v ceršaškem govoru tudi → e: : *ʔde:š*, *ʔpe:s*.
 ă → e : *ʔdeska*, *ʔmegla*, *ʔtema* (V);
 → ie: : *ʔdie:ska*, *ʔmie:gla*, *ʔtie:ma* (Z), v ceršaškem govoru tudi → e: : *ʔmpe:gla*, *ʔpe:kj*, *s'pe:ber*.
 ȅ → e : *ʔdetela*, *s'reča* (V);
 → ie: : *ʔdie:tela*, *s'rie:ča* (Z), v ceršaškem govoru → e: : *ʔde:tela*, *s're:ča*.
 -ȅ → e : *ʔveč*, *ʔzet* (V);
 → ie: : *ʔvie:č*, *ʔzie:t* (Z), v ceršaškem govoru → e: : *ʔvpe:č*, *ʔzpe:t*.
 ȋ → o : *ʔdoga*, *ʔgoba*, *ʔkōča*, *ʔōča* (V);
 → u:ō : *ʔdu:oga*, *ʔgu:oba*, *ʔku:ōča*, *ʔtu:ōča* (Z), v ceršaškem govoru → o: : *ʔdō:ga*, *ʔgō:ba*, *ʔkō:ča*, *ʔō:ča*.
 ĭ → r̥ : *ʔgja*, *ʔxjbet* (V);
 → ər : *ʔgərča*, *ʔxərbet* (Z), le v metavskem govoru → ar : *ʔgarča*, *ʔxarbet*.
 ĭ- → u : *ʔduga* (prid.), *ʔpuxj* (im. mn.), *ʔpuna*, *ʔvuna* (V);
 → u: : *ʔdu:ga* (prid.), *ʔpu:xj* (im. mn.), *ʔpu:na*, *ʔvu:na* (Z), v ceršaškem govoru → a:u: : *ʔda:uga*, *ʔva:una*.
 -ĭ → u : *ʔpux*, *ʔpun* (V);
 → u: : *ʔpu:x*, *ʔpu:n* (Z), v ceršaškem govoru → a:u: : *ʔpa:ux*, *ʔpa:un*.

2.1.2 Nenaglašeni samoglasniki

- i → i: *ci'ga:n*, *i'me:*, *li'sica*; *xu:od̥in*, *ʔmâtj*, *ʔnəsin* (V, Z);
 → ĭ: samo v izglasju (V).
 u → i: *ki'pū:vlen*, *li'd'je:*, *li'pi:je:*; *ku:ōžix*, *ʔpa:zdixe* (V, Z);
 → o: *Lob'la:na*, *o'mpe:tno*, *po'ra:nj:*; *ʔxa:ntox*, *ʔle:ntox*, *ʔJe:zos* (V, Z);
 → u v redkih knjižnih besedah: *ču'da:k*, *dru'ži:na*, *u'je:tnik*, *žu'pa:n* (V, Z).
 ě → i: *ci'ditj*, *dik'lina*, *si'detj*; *č'lōvik*, *ʔso:usit*, *ʔveditj* (V);
 → e: *dre'vo:u*, *le'nu:oba*, *se'no:u*, *sme'ja:ti*; *č'lu:ovek*, *ʔso:uset*, *ʔu:orex* (Z);
 → a: *go:usanca*, *ʔsi:ədat*, *ʔvi:dat*, *ʔvi:ədat* (Z); *go:usanca* (V).
 o → o: *do'ma:*, *go'lo:up*, *ko'leno*, *ko'va:č*; *ʔli:eto*, *ʔmesto*, *m'le:jko* (V, Z);
 → redko i: *ni'cō:j* (Z).
 e → e: *be'se:jda*, *je'se:n*, *pe'či:*, *že'lēzo*; *ʔnesen*, *ʔpie:če*, *ʔteče* (V, Z).
 a → a: *brada'vi:ca*, *las'je:*, *mła'ti:tef*; *b'ri:ēza*, *g'lāva*, *ʔja:goda*, *ʔza:gatj* (V, Z);
 → redko i: *ti'ka:u* (Z).

- ə → e: 'go: *ȳ*bec, x'la:pec, 'kunec; 'pɛ:tek, 'pe:šsek, pon'de:šlek (V, Z).
 ɛ → e: kle'či:, me'so: *ȳ*, pes'ti:, pre'di:vo; 'mi:ze (im. mn.), 'pa:met, 'žene (im. mn.) (V, Z).
 ɔ → o: klo'pi:, mo'ža: (rod. ed.), zob'jɛ:, 'lipo, z 'lipo, 'mi:zo, z 'mi:zo, 'žie:lot (V, Z).
 ɪ → ɪ: kɪ'vi:, sɪ'cɛ:, tɪ'pɛtɪ; toda ɛr'dɛča (V);
 → ɛr: ɛr'ja:va, kɛr'bū:la, smɛr'di:, tɛr'pe:šla (Z).
 ʌ → u: bux'lif, gu'či:mo, 'ja:buke, 'jābučina (V, Z);
 → redko o: 'ja:boke (Z).

2.2 Soglasniki

2.2.1 Zvočniki

2.2.1.1 Fonem /l/

V slovenskogoriškem narečju so praslovanski velarni *l̥*, ki se je razvil pred zadnjimi samoglasniki *a*, *o*, *u*, *y*, *ɔ* in *ɤ* (skupina *la*), praslovanski srednji *l*, ki se je razvil pred sprednjimi samoglasniki *e*, *ě*, *ɛ*, *i* in *ɛ*, ter praslovanski *l'*, ki je nastal po asimilaciji iz *l̥* ali pa naravnost iz *l̥* za labiali *p*, *b*, *v* in *m*, sovpadli v srednji *l*: 'ilofca, k'lo:ȳp, 'lū:šč, 'mie:gla; g'lɛ:dan, k'leplen, m'li:n, m'le:ško; 'die:tela, k'lū:šč, k'ra:l, pe'lāl̥j.

Palatalni *l'* → *lj* je ohranjen v besedah *olje* in *zelje*:¹¹ 'u:ɔlje, 'zelje. V srednji *l* je prešel tudi *l̥* pred soglasnikom: gos'ti:lna, 'vɛ:lp, 'zɛ:lxano. Končni velarni *l̥*, ki je skoraj na celotnem slovenskem ozemlju prešel v *l*,¹² se v vzhodnem slovenskogoriškem podnarečju v naglašenem zlogu izgovarja kot -*l̥*/(j)a: 'da:ȳ, ko'si:ja, sicer kot -a: 'nesa, 'vɛda, v zahodnem slovenskogoriškem podnarečju pa kot -*l̥*/o: fɪk'ra:ȳ, za'če:o, v nenaglašenem zlogu kot -o: 'di:ɛlo, 'rɛ:ko.

2.2.1.2 Fonem /r/

Praslovanščina je imela t. i. navadni *r* s koronalno artikulacijo in mehki *ɾ*, ki je nastal kot produkt asimilacije med *r* in naslednjim *ɹ*.¹³ V slovenskogoriškem narečju se *r* izgovarja kot zobnojezični fonem, tj. kot [r]: b're:šk, 'jɛ:tre, k'rāva, 'rɛzal̥j. *R*' je razpadel v *rj*, na koncu besede in pred soglasniki pa je otrdel. Skupini *črě*- in *žrě*- sta ohranjeni: č're:šda, č're:šna, ž'rie:be/žre'bɛ:, povsod poznajo naslednji disimilaciji: (1) *r-r* → *n-r*: 'ma:ntra, 'ma:ntrati, z'ma:ntrana; (2) *r-r* → *j-r*: 'fa:jmošter/'fa:jmaštɪ. V narečnem *p'ra:por* za knjižno 'praprot' gre za reduplicirano besedotvorno varianto iz korena **por-*, tj. psl. **por-por-ɛ* (A. Šivic Dular 1990: 86, 88). Prvotno **pɾpɾɛ* je dalo 'pie:per (Z)¹⁴ in 'pɾper → **perper* → **peper*.¹⁵ Disimilatorični izpad zvočnika *l* je v besedi **mlad-let*¹⁶ 'pomlad, spomladi': zmar'le:šika, zmad'le:štek.

¹¹ V teh dveh besedah je /lj/ sekundarnega izvora. V večini slovenskih narečij se je razvijal kot prvotni *lj*, ohranila pa so ga le redka, med njimi tudi slovenskogoriško (Ramovš: 1924: 69).

¹² Fran Ramovš, *HG II, Konzonantizem*, Ljubljana, 1924, Učiteljska tiskarna, 10.

¹³ Glej op. 12, 70.

¹⁴ To obliko poznajo tudi tratenski, trojiški in benediški govor (v).

¹⁵ Glej op. 12, 79.

¹⁶ Glej op. 12, 80, 224. Enako tudi Bezljaj (1995: 84): **z mlad leta* → prisl. *zmadleta* 'spomladi', v štaj. *zmarlet* → po disim. *zmadletka* → -dl- > -rl-: *zmarletka* 'pomlad'.

2.2.1.3 Fonema /m/ in /n/

Praslovanska *m* in *n* sta v slovenskogoriškem narečju dobro ohranjena, doživela sta le premene v določenem galsovnem okolju: *'ka:lamo*, *'mo:ɥst*, *'qsmj*, *s'mu:qla*; *'dɛ:n*, *'no:ɥč*, *'lɛšnik*, *'nesen*. Končni *-m* → *-n*: *s'si:non*, *'sie:stran*, *te'leton*; *gu'či:n*, *'pi:šen*, *'se:žkan*. Prvotni prislov **rěsnъ* je ohranjen in se glasi *'re:šɥp*/*'re:šen*. Narečno *'žie:nim*/*'ženim* 'kdor se ženi' je iz psl. **ženimъ* 'tisti, ki je ženjen' (Snoj 1997: 760). Diferenciacija *m-n* → *m-l*: *'gũmla* 'gumno'; *m-n* → *v-n*: *'vie:nda*/*'venda* 'menda'. Analogični *n*: *b'rɛmen*, *'sɛmen*, *v'ri:ɛmen*; rinezem: *'me:šenc*, *'pa:jank*.¹⁷

Palatalni *n* → *nj*, *-nɥj*¹⁸ → *nj* v položaju na začetku besede in med dvema samoglasnikoma: *'ku:qstan*, *'lũ:kna*, *p're:jdna*; *'jĩva*, *ž 'jo:ɥ*; *gos'tũ:važe*, *s'vi:ja*, *'žegnaže*.

2.2.1.4 Fonem /v/ z variantama /f/ in /ɥ/

Za /v/ se v položaju pred in med samoglasniki ter pred zvenčimi soglasniki govori [v]: *c've:jt*, *s'vi:ɛčɥca*, *'vo:ɥsek*; *o'ta:va*, *p'lɛve*, *s'po:ɥvet*; *'i:vje*, *v'do:ɥva*, *v'ro:ɥče*; *v'm'la:ki*, *v'vɔdo*. Pred nezvenčimi soglasniki in v izglasju se menjava s [f]: *bez'ga:fke*, *'di:ɛlafci*, *f'čera*, *'ilofca*; *f'ku:qš*, *f'šo:ɥlo*; *'bũkef*, *'ce:ɥf*, *p'rɛf*, *zd'ra:f*. /N/ ima varianto [ɥ] samo za samoglasnikom v redkih posameznih besedah: *'A:ɥstria*, *'a:ɥto*.

V narečju so znani: disimilaciji *v-m* → *l-m*: *'la:mp* 'vamp', *j-v* → *j-b*: *'ja:bor* 'javor', premet v skupinah *umi-*, *ubi-*: *'mu:jtĩ*, *'mu:jen*, *'bu:jtĩ*, *'bu:jen* ter protetični *v*: *'vo:ɥsko*, *'vũxa*, *'vũjec*, *'vũ:ra*, *'vũ:š*. Nenaglašeni vzglasni *u-* v položaju pred nezvenčimi soglasniki → *v* → *f*: *f'čitj*, *fk'rɛdɥtj*, *f'sie:xne*, *f'tɔrgan*.

2.2.1.5 Fonem /j/

Svetli drsnik *j* je naslednik praslovanskega *nj* in praslovanskega *d'*; pojavlja se tudi kot novonastali prehodni glas: *je'sɛ:n*, *'jie:zik*, *'jũk*, *lid'je*; *b'rɛja*, *'mɛ:ja*, *'žɛ:ja*; *'xu:jdo*, *'mu:jca*, *'na:jšo*, *š'ta:jnga*, *'u:ɔjɥ*, *'u:ɔjstra*, *'vu:jžgen*, *'vũjzda*.

2.2.2 Nezvočniki

2.2.2.1 Fonema /p/ in /b/

Ustničnika *p* in *b*, nastala iz praslovanskega *p* in praslovanskega *b*, sta v narečju dobro ohranjena, le *b* pred nezvenčimi soglasniki in na koncu besede izgubi zven: *k'ru:q*, *'lũ:palj*, *'pɛ:tek*; *'bu:qtra*, *s'kũ:bin*, *t'rɛbalo*; *x'le:ɥpček*, *opk'la:tki*; *go'lo:ɥp*, *'zo:ɥp*; *op 'sie:dmix*. Iz **bčela* → *pčɛla* se je razvilo *'čɛ:la*, v negovskem, ivanjskem, črešnjevskem in radenskem govoru pa je iz *vtič* ← *pt* ← **pɥt* nastala oblika *f'tič*, *f'tičj*.

Glasova *p* in *b* podajata tudi tuji *p* in *b*. Slovenski *p* nastane za germanski *b* v začetku besede, geminaciji ter v skupini *-mb-*: *k'rũ:mpasti*, *'pa:ɥri*, *p'la:va*, *'pu:ter*, *'pũ:ngrat*, *'pũšlj*, mlajše prevzete besede pa že imajo *b*: *b'lɔ:nt*, *'fa:rba*, *'ri:batj*. Iz ide. *p* → germ. *f* → v stari bavarščini *v* → slov. *b*: *'ba:ratj*, *'ba:sat*. Stvn. dat. pl. (zi)pfinkustin¹⁹

¹⁷ V negovskem, ivanjskem in črešnjevskem govoru: *'pa:vok* ← **pa-ɔkъ*.

¹⁸ Glej op. 12, 114.

¹⁹ Glej op. 12, 190.

je dal *'fi:nkošti/'fi:nkištj/'fju:nkoštj*. Začetni *pf-* starejše izposojenke substituirajo s *f*: *'fa:jmošter/'fa:jmaštj; 'fa:rof*.

2.2.2.2 Fonema /t/ in /d/

Zobnika *t* in *d*, nastala iz praslovanskega *t* in praslovanskega *d*, sta v narečju dobro ohranjena, le *d* pred nezvenečimi soglasniki in na koncu besede izgubi zven: *m̥la'ti:tva*, *st'ri:ɛxa*, *t'ra:vn̥ik*; *'di:ɛlo*, *do'ma:*, *'seden*; *otp're:jt̥i*, *pot'ko:ɥva*, *'re:jt̥ka*; *'l̥e:t*, *'so:ɥsit*, *'žie:lot*; *ot 'xiše*, *pot st'ri:ɛxo*. Primarni skupini *tl*, *dl* nista ohranjeni. Diferenciacija *tl-dl* → *kl-gl*: *k'lāčitj*, *g'le:jt̥va*; *dn* → *gn*: *g'na:r*, *g'nes* ← **d̥n̥s̥b̥*. Za **d̥zchor̥* je pravilno *t'x̥or̥* oz. *'xu:or̥*. V slovenskogoriškem narečju ima prvotni prislov **k̥zde* → **gde* obliko *'g̥e:j*,²⁰ lahko tudi *'ki*: po redukciji zapornika *d* iz **kdi*.²¹ *'K̥e:ri/ 'k̥e:r* je po redukciji zapornika *t* iz **kteri*. Za **t̥je d̥n̥b̥* (Snoj 1997: 657) je *'ki:ɛd̥p/ 'keden*,²² v Črešnjecih tudi *t̥jeden*.

2.2.2.3 Fonemi /k/, /g/ in /x/

Fonemi *k*, *g* in *x*, ki je nastal na praslovanskih tleh, so v slovenskogoriškem narečju dobro ohranjeni, le *g* na koncu besede izgubi zven: *k'ro:ɥp̥ɛce*, *'mu:ɔkra*; *bla'go:ɥ*, *g'lu:ɔdati*; *d'ro:ɥk*, *s'ne:jk*; *x'ri:en*, *k'r̥iɥx*. Skupina *gt* → *xt*: *'no:ɥxet*, *kt* → *xt*: *'la:xet*; *kč* → *xč* → *šč*: *š'č̥e:rka* in nato tudi *č*: *'č̥e:rka*, *'č̥e:r*; *xt* → *št*: *š'te:ɥla*, *š't̥el̥j*. Nikalni zaimsek **niktože* → **nixtše* → **nixče* (Ramovš 1924: 230) → *nišče* se glasi *'ni:še*. Za knjižno *hruška* je *g'r̥i:ška*.²³ V *'du:kš̥j*²⁴ ← dolgi je *k* iz *g*.

2.2.2.4 Fonemi /c/, /č/, /s/, /š/, /z/, /ž/

Zlitnika *c*, *č* in priporniki: sičnika *s*, *z* in šumevca *š*, *ž* v slovenskogoriškem narečju niso doživljali večjih sprememb, le *z* in *ž* pred nezvenečimi soglasniki in na koncu besede izgubita zven: *'cu:ɔta*, *c'vi:rk̥j*; *'mie:čen*, *s'peč̥tj*; *'l̥etos*, *p'ru:ɔsin*; *b'ri:ɛza*, *'zi:t*; *is'pi:t*, *ras't̥e:gn̥en*; *'j̥ās*, *'vo:ɥs*; *'me:jt̥šan*, *'š̥e:st*; *'bu:ɔžič*, *'žena*; *'teško*, *zas'l̥i:jt̥ška*; *'mo:ɥš*, *'ri:beš*. Za slovensko *srajca* je oblika z analogičnim *-k-*: *s'ra:kca*, *s'r̥ākica*.²⁵ Rezultati druge palatalizacije so redki, ohranjeni v splošnoslovenski obliki

²⁰ Ramovš (1924: 216) meni, da je ta oblika nastala ali v križanju med **gde* in **ke* ali pa iz **gde* po asimilaciji glasu *d* na *g*.

²¹ Glej op. 12, 215.

²² Po Ramovšu (1924: 225) je *k* ← *k'* ← *t'j*.

²³ Ramovš meni, da je poleg *kruša* imela že praslovščina tudi še *gruša*. Menjavo med *k* in *g* pojasnjuje z različno substitucijo tujega glasu, saj je beseda psl. izposojenka; dopušča pa tudi možnost, da je prvotno *gruša* spremenjeno v *kruša* po deminutivu **kruš̥bka*, kjer bi *k-* nastal po asimilaciji na *-k-* v notranjosti besede (1924: 231). Da gre za staro izposojenko iz neznanega jezika, misli tudi Bezljaj (1976: 205).

²⁴ Ta oblika je znana samo v vzhodnem slovenskogoriškem podnarečju.

²⁵ Slovensko *srajca* je izpeljano iz *srajčica*, to pa je iz *sračica*, psl. **sorčica*, kar je izpeljanka iz psl. **sorka* 'srajca'. To se ohranja v csl. *sraka* 'obleka', stesl. *sraky* 'tunika' (Snoj 1997: 559; Bezljaj 1995: 302). Deminutiv *k sraka* se stesl. pravilno glasi *sračica* in z analogičnim *-k-* (kakor v *rokica*) dobimo obliko *srākica* (Ramovš 1924: 288). Tudi Škrabec si je analogično obliko *srākica* prav razlagal (1998: 252); nastanek *srājca* ← *srāčica* pa razlaga z disimilacijo *č-c* : *j-c* (*sračica* → **sraica*, *srājca*), kar po Ramovšu (1924: 288) ni verjetno. Ta sklepa, da je pojav starejši in sponira razvoj *srāčica* → *srājčica* → *srājca*.

otroci: *ot'ru: ɔci*. Stara disimilacija *čt* → *št*: *š'ti:rje*, *š'ti:ri*. Prvotno **vɛt'si* → **vet'si* je po prehodu *t' → k* dalo *vɛkši* (Ramovš 1924: 296): *'vɛ:kšj*, *'vɛ:kša*, *'vɛ:kšo*.²⁶ Pred *ŷ ← n* pripornik z po jotaciji → *ž*: *ž 'jīve*, *ž 'jī:n*, *ž 'jo:ɥ*. Asimilacija *šč* → *š*: *'i:šen*, *'lū:šti*, *'ni:še*, *'pi:šek*, *'teša*. Za *-ški* je v ivanjskem govoru tudi *-čki*: *'tɛ:xnička*, toda *člo 'vɛškj*, *ne'beškj*, *'tūrškj*.

2.2.2.5 Fonem /f/

Praslovanščina nezvenečega zobnoustničnega pripornika *f* ni poznala. Pojavljal se je le v besedah, ki posnemajo naravne glasove, in v prevzetih besedah. V slovenskogoriškem narečju se pojavlja kot varianta zvočnika *v*, kot odraz za začetni *pf*-v starejših izposojenkah in v mlajših prevzetih besedah: *'fa:rba*, *'fa:šenk*, *'fertik*, *f'riškj*, *k'nu:ɔf*, *'lūft*, *pla'fo:ɥn*, *š'tū:nfe*, *'ža:jfa* itd.

LITERATURA

- France BEZLAJ, 1976: *Etimološki slovar slovenskega jezika* (A–J). Ljubljana: SAZU.
— 1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika* (P–S). Ljubljana: SAZU.
Mihaela KOLETNIK, 2001: *Slovenskogoriško narečje*. Maribor: Slavistično društvo Maribor. Zora 12.
— 2002: Razvoj soglasnikov v slovenskogoriškem narečju. *Jezik in slovstvo* XLVII/4. 131–138.
Tine LOGAR, 1974: Pregled zgodovine slovenskega jezika. *SSJLK* (informativni zbornik). 103–113.
— 1978: Konzonantni sistemi v slovenskih narečjih. *XIV. SSJLK*. 19–31.
— 1981: Izhodiščni splošnoslovenski fonološki sistem. V: *Fonološki opisi ...* Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
— 1983: Slovenski dialekti – temeljni vir za rekonstrukcijo slovenskega jezika. *Jezik in slovstvo* XXIX/8. 285–288.
Tine LOGAR, Jakob RIGLER, 1983: *Karta slovenskih narečij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Fran RAMOVŠ, 1924: *HG II, Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
— 1935: *HG VII, Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
Jakob RIGLER, 1963: Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu. *Slavistična revija* XI/1. 25–78.
— 1967: Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu. *Slavistična revija* XIV. 129–152.
— 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU.
— 1986: *Razprave o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Slovenska Matica.
— 1977: K problematiki daljšanja starega akuta. *Slavistična revija* XXV (kongresna številka).
Marko SNOJ, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

²⁶ Glej op. 24.

- Alenka ŠIVIC DULAR, 1990: Poimenovanja za 'Filix' v slovanskih jezikih. *Razprave SAZU = Dissertationes XIII.*
- Stanislav ŠKRABEC, 1998: *Jezikoslovna dela IV.* Ur. Jože Toporišič. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica.
- Jože TOPORIŠIČ, 1978: *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika.* Maribor: Založba Obzorja.
- 1988: Tvorbeni model slovenskega knjižnega naglasa. *Slavistična revija* XXXVI/2. 133–179.
- 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika.* Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Zinka ZORKO, 1993: Daljšanje akuta v severovzhodnih slovenskih narečjih. *Slavistična revija* XLI/1. 193–207.
- 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije.* Maribor: Slavistično društvo Maribor. Zora 6.

SUMMARY

The Slovenske Gorice dialect belongs to the Pannonian dialectal group due to the parallel development of the permanently long jat, long etymological *o*, permanently long *u*, and the syllabic *ʃ*, as well as to the parallel reflex of the permanently long nasal *ɛ*, long *e*, and long *ə*. This dialect is not uniform, but, rather, it is split between two subdialects. The western subdialect is characterized by the lengthening of the old- and neoacute vowels in non-final and final syllables, which affected even the vowels under retracted accents, therefore, the reflexes for these vowels differ from the reflexes for permanently long or circumflexed vowels. The eastern subdialect preserved the quantitative oppositions.

The Slovenske Gorice dialect does not have tonemic oppositions. Stress is not limited to a particular word syllable, i.e., any syllable may carry the stress. Both common Slovene accent advancements and the retraction from the final short syllable to the pretonic short vowel were carried out, e.g., *žená* → *žèna*, *kosà* → *kòsa*, *məglà* → *məgla*; in the western subdialect the newly stressed vowel was lengthened and diphthongized, while in the eastern subdialect it remained short. The newest accent retractions are the following: (1) in individual words from circumflex long final, particularly open, syllables, e.g., 'lexko 'vüxa; (2) from short circumflex syllables, e.g., 'a:dvent, 'bu:ogat, 'poznan, p'rinas, 'zâčnen. Vowels in forms leveled by the basic form are also short, e.g., 'nu:oso, 'nu:osla, 'nu:osli; 'zemj, 'zemta, 'zemte (vel.).

The following vowels from the original Slovene phonological system had the same development in the eastern and western Slovenske Gorice subdialects: *ê* → *e:j*, *ô* → *o:y*, *ê*, *ê*, *ə* → *ɛ*; *â* → *a*; *ô* → *o:y*. Permanently long *i* and *u* developed into diphthongs *i:j* and *ü:j* in the western subdialect, but remained long monophthongs in the eastern subdialect. Vocalic *ʃ* in eastern subdialect preserved its syllabic character. Here, like in Prekmurje, old- and neoacute vowels in non-final and final syllables remained short, while in western subdialect they later lengthened and some also diphthongized, e.g., *ê* → *i:ɛ*, *ô*, *ô* → *u:ɔ*, *ê*, *ê*, *ə* → *ie*:. Non-stressed *u* developed into *i* and *o*, e.g., *ki'pü:vlen*, *'pa:zdixe*, *Lob'la:na*, *'xa:ntox*, non-stressed *ě* into *i*, e.g., *si'detj*, 'veditj, or *a*: 'go:usanca, 'vi:edat (W).

In the Slovenske Gorice dialect CSI velar *ʃ*, CSI middle *l* and CSI *l'* merged into middle *l*. *R* is like in Standard Slovene. *R'* > *r*; *črě* - and *žrě*:-; *-m* > *-n*; *n'* > *n/j*; *v* is [v], in front of voiceless obstruent and in word-final position it is [f]; *rinezem*. Original clusters *tl*, *dl* are not preserved. Cf. also *r-r* > *n-r*; *r-r* > *j-r*; *m-n* > *m-l*; *v-m* > *l-m*; *pt-* > *ft-*, *tl-dl* > *kl-gl*; *dn* > *gn*; *šč* > *š*.